

Zprávy

Česká školní inspekce hodnotí

Marie Niedermayerová

Ve shodě s § 18 zákona 139/1995 (Zákon o státní správě a samosprávě ve školství) bylo České školní inspekci uloženo „zjišťování a hodnocení výsledků vzdělávání a jeho průběhu“. Jak složitý úkol to při neexistenci standardů znalostí je, ví dobře každý ředitel nebo i jiný školský pracovník. Inspekce musí vždy vycházet ze schválených učebních dokumentů pro danou školu a jejich analýzou teprve může dospět k hodnocení.

Nárůst počtu a typů zejména středních škol však nutně vyžaduje potřebu hodnocení. Pracovníci ČŠI začali v letošním školním roce s orientačními inspekcemi, které jsou zaměřeny právě na oblast posuzující průběh a výsledky vzdělávání. Ve snaze co nejvíce objektivizovat výsledky hodnocení byla vytvořena a projednána metodika postupu pro práci ve škole. Bylo formulováno osm oblastí, které každá hospitace ve vyučování v nějaké míře zahrnuje.

Při posouzení průběhu vyučování příslušného vyučovacího celku se zaměřujeme v první řadě na *plánování*. Sledujeme schopnost vyučujícího jasně formulovat cíl vyučovací hodiny a shodu tohoto cíle se schválenými učebními dokumenty (učební plán, učební osnovy, případně tématický plán). Už v tomto bodu se objevují některé problémy. Řada vyučujících především na středních školách zaměřuje cíl s tématem. Méně se zaměřují na výběr činností a preferují pouze obsahovou a často přímo encyklopedickou složku výuky.

Jistou roli v průběhu vzdělávací činnosti hraje také *prostředí* a jeho motivační či nemotivační funkce. Význam tohoto faktoru je v různých předmětech a také na různých školských úrovních různý.

Vlastní charakter výuky je pak nejvýrazněji ovlivněn volbou metod, tempa, stylu, které umožňují efektivní plnění stanovených cílů. Zkušenost ze škol nás poučila, že na některých školách se tempo a metody až příliš při-

způsobují žákům a vedou k ústupu od stanovených cílů. Na druhé straně jsou učitelé, kteří stále zachovávají své tempo, neberou ohled na žáky a vše zdůvodňují nadřazeností plnění cílů.

Důležitým ukazatelem úrovně vzdělávacího procesu je *komunikace* v hodině. Aktivita či pasivita žáků, zpětná vazba jako potřeba vyučujícího svědčí o jeho pedagogické vnímavosti a úrovni.

Práce s učebnicemi a jinými *zdroji informace*, účelnost pomůcek a kvalita jejich využívání vystupuje do popředí v dnešní době, kdy nabídka na trhu už umožňuje nejen učebnice mít, ale často i učebnice volit. Protože učebnice na středních školách nejsou již žákům bezplatně poskytovány, vystupuje promyšlený postup vyučujících i školy do popředí.

Velmi důležitým aspektem vzdělávacího procesu na škole je *psychosociální klima*. Osobnost učitele, řád, jeho akceptovanost učitelem i žáky jsou podmínkami, jejichž význam má nezanedbatelný a dlouhodobý charakter v procesu výuky.

Zejména na vyšším stupni základních škol a na školách středních vystupují do popředí dva poslední faktory hodnocení — kvalita získaných dovedností a úroveň znalostí. V očích veřejnosti se dokonce často hodnocení škol a učitelů omezuje pouze na tyto stránky. Úkolem inspektora je se znalostí schválených učebních dokumentů, se znalostí požadovaných výstupů toho či onoho předmětu hodnotit dosažené výsledky. To vyžaduje zkušenost, schopnost analyzovat na straně jedné a provést syntézu na straně druhé.

První zkušenosti z provádění tohoto typu inspekcí jsou dobré. Ředitelé škol vítají tuto formu hodnocení výsledků konkrétních vyučovacích předmětů. Také sami vyučující jednotlivých předmětů v závěrečných pohovorech ochotně přijímají připomínky, vědí-li, že jsou vysloveny se znalostí a se snahou pomoci.

Práce Klubu Obecná škola

Antonie Landová

Projekt Obecná škola, dnes už jedna ze státních vzdělávacích nabídek, začal pro nás, pro učitele, ve školním roce 1993/94, takže dnes jsou žáci OcŠ ve 4. nebo 5. ročníku.

Návrh programu OcŠ byl pro naše učitele přitažlivý volným pojetím, které dává možnost uplatnit a rozvinout svou tvůrčí osobnost a zároveň se zaměřením na dítě. Na dítě, ne jako nádobu určenou k naplnění vědomostmi, ale na osobnost tvárnou, plnou fantazie, toužící po nových prožitcích a vědomostech.

Pro nás, učitele zvyklé na jednotné školství byl tento projekt možností zkusit něco nového, jiného a zároveň nás lákal tím, že byl ohraničen a upřesněn srozumitelnými osnovami.

Práce Klubu OcŠ

Ve školním roce 1993/94 začaly v našem okrese některé základní školy pracovat podle projektu Obecná škola. Učitelům prvního stupně se zamlouval text Úvod do Obecné školy a začali se zajímat o slibované osnovy. Po prostudování osnov se několik z nás rozhodlo pro realizaci Obecné školy.

Co přimělo nás, učitele prvního stupně, vstoupit do tohoto projektu? Byla to především touha po větší volnosti, lákala nás možnost vybírat si netradiční a nové metody a formy práce, možnost jiné organizace vyučování (vyučovat v blocích), možnost zařazování projektového vyučování, zařazení nového předmětu — dramatické výchovy, v neposlední řadě jsme se však zamýšleli nad obsahem osnov. Elementaristy potěšilo pomalejší tempo v 1. třídě, kde se neklade důraz na výkonnost dítěte, ale na vytvoření kladného vztahu ke škole. Z vlastní praxe mohu potvrdit, že tím, že byl dítěti dán čas na přivyknutí si novému prostředí a jinému režimu dne, se vytvořil u těchto žáků hezký vztah ke škole po velkou část školní docházky, dalším pozitivem je, že zde neexistují pseudodyslektici. Po pečlivějším prostudování osnov jsme s kolegy ocenili výběr učiva prvouky, přírodovědy a vlastivědy, které vytváří spolu s předmětem dramatická výchova pojítka mezi ostatními předměty. Já osobně si velmi cením témat, která se zabývají rodinou, náboženstvím a vlastním regionem. Je zde učitelům dána příležitost vychovávat a vzdělávat žáka v ovzduší optimismu a především jej naučit odlišovat podstatné od nepodstatného, což je v dnešní uspěchané době, plné informací a zmatků, jistě velmi důležité.

Mnohé pro nás však bylo nové a v naší „dlouho jednotné“ základní škole

skoro nepředstavitelné. Proto jsme se my, učitelé, kteří se rozhodli projekt realizovat, domáhali (a dodnes domáháme) dalšího vzdělávání. V projektu se mnozí z nás poprvé setkali s novým předmětem — dramatická výchova. Vzdělávací centra nám sice nabídla vzdělávací akce, kde jsme se setkávali i s realizátory osnov OcŠ. Některé z těchto seminářů byly velmi přínosné, ale mnohé byly pro učitele k nepoužití (zdálo se, že lektor přišel předvést jen své komunikační dovednosti). V té chvíli si mnozí uvědomili cenu vlastního času a zároveň potřebu pohovořit o svých dojmech, problémech a pocitech. A protože se na většině vzdělávacích akcích potkávali stejní lidé a o přestávkách spolu probírali problémy, se kterými si nevěděli rady, vznikl nápad vytvořit v rámci okresu Klub — jakýsi spolek nadšenců OcŠ, kde se tyto problémy budou řešit oficiálně. Naše setkání začala hned ve školním roce 1993/94. Mají pracovní ráz, setkáváme se asi jednou do měsíce, zveme zajímavé osobnosti, sledujeme videozáznamy z metodického hlediska dobře propracovaných vyučovacích hodin, besedujeme o palčivých problémech, předáváme si zkušenosti a sbíráme inspiraci. Scházíme se již čtyři roky, náš Klub je stále velmi navštěvován i kolegyněmi z odlehlých vesnic. V našem okrese učí podle osnov OcŠ již více než dvacet základních škol. Samozřejmě, že čím déle OcŠ realizujeme, čím déle se jí zabýváme, vidíme i její nedostatky. Existují u nás také školy, které se rozhodly od realizace OcŠ odstoupit.

Jednou z našich posledních akcí pro učitele OcŠ byla přednáška profesora Piňhy (otce OcŠ) s následnou besedou. Přítomné učitele zajímaly výsledky OcŠ. Pan profesor vyzdvihl především osobnostní a hodnotový růst žáků. Na dotaz, zda vědomostní kvality žáků OcŠ jsou na nižší úrovni než u žáků ZŠ, odpověděl, že žáci OcŠ jsou lépe připraveni řešit problémy a úkoly. Pan Piňha navštívil několik našich škol, kde byl pozván do vyučovacích hodin. U většiny vyzdvihl pozitivní ladění, pracovní atmosféru, bezprostřednost žáků.

V Klubu OcŠ se zabýváme spoluprací rodičů se školou. Vytvořili jsme dotazník pro rodiče žáků. Samozřejmě, že dotazníky vyplňovali rodiče anonymně. Po vyhodnocení dotazníků jsme zjistili, že rodiče si sami všimli výše uvedených předností OcŠ a že jsou rádi, že si pro své děti mohou vybrat školu.

„Cesty k tvořivé škole“

Hana Horká

Pod tímto názvem se konala vědecká konference, uskutečněná ve dnech 13. a 14. listopadu 1996 v rámci oslav 50. výročí založení PdF MU v Brně. Na společném jednání byly předneseny referáty, zabývající se možnostmi rozvoje tvořivosti ve škole (prof. J. Maňák), úskalími v práci učitele (prof. V. Směkal), psychologickými aspekty rozvoje tvůrčí aktivity žáků (doc. E. Piotrowski), vztahem kultury řeči a školy (prof. M. Jelínek), vlivem tvořivého učitele na práci studenta (prof. M. Čechová) a posouzením podmínek práce dnešní školy (doc. J. Budiš).

Společenskovědní sekce, jejímž garantem byla katedra pedagogiky PdF MU, řešila otázky vztahující se k problematice profilu tvořivého učitele i žáka, tvořivé pedagogické komunikaci, možnostem rozvoje tvořivých dispozic i bariér tvořivosti. Jednání sice probíhalo v plénu, ale formou panelové diskuse.

Pozornost byla věnována otázce předpokladů pro pedagogickou tvořivost u adeptů učitelství a byly diskutovány náměty situací, zjišťující tyto dispozice při přijímacím řízení. Zajímavé bylo například uvedení přístupů k výzkumu učitelství sledujícím zejména vliv osobnostních faktorů, tzn. vlastností, schopností, myšlení, vyučovacího stylu a postojů učitele. V diskusi se ukázalo, že řadu možností k rozvoji tvořivosti dnešního učitele může poskytnout jeho praktická pregraduální příprava. Vyplynulo to nejen z analýzy současného stavu na školách, ale i z historicko-srovnávacího pohledu (např. ze zkušeností na pokusných školách ve Zlíně).

Na konferenci nechybělo ani pojednání o možnostech rozvíjení tvořivosti postižených dětí a tvůrčích přístupech k jejich integraci, o vlivu rodinného prostředí apod. Se zájmem bylo přijato pojednání o fenoménu *burnout* ve vztahu k rozvíjení tvořivosti učitele. Mezi hlavní příčiny tohoto fenoménu byly zařazeny — stres, únava, depersonalizace, absence osobního naplnění, citové vyčerpání.

Z diskusních vystoupení byla zřejmá návaznost problematiky tvořivosti na potřeby praxe na školách a snaha neoddělovat od nich pregraduální a postgraduální učitelství. Z jednání vyplynulo, že k podmínkám rozvoje tvořivosti patří osobnost učitele (jeho empatie, nadšení, pedagogický optimismus), příznivé klima ve škole, možnost volby metod, skupinová alternativní výuka, využívání názorných pomůcek apod. Průměrnost, malá erudice učitele, obava z nových způsobů práce, honba za kognitivním výkonem, byrokracie, přesycenost podněty, konzervatismus a další patří mezi faktory, které tento rozvoj brzdí. Ukazuje se, že pro zlepšení současného stavu

je potřebná výměna zkušeností mezi učiteli, vzájemné hospitace a studium literatury.

Poznatky, získané na konferenci, jsou cenným materiálem pro výzkum, který je řešen na katedře pedagogiky PdF MU v Brně (ve spolupráci s Psychologickým ústavem FF MU) v projektu Rozvíjení aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků.

Příspěvky z konference budou k dispozici ve sborníku, který bude vydán v roce 1997.